

REVIEWS

REVIEWS

HLADANIE SPOLOČNÉHO JAZYKA O SPOLOČNEJ MINULOSTI – DIALÓG MLADEJ GENERÁCIE SLOVENSÝCH A MAĎARSKÝCH HISTORIKOV / KERESSÜNK KÖZÖS NYELVET AKÖZÖS MÚLTHOZ-SZLOVÁK ÉS MAGYAR TÖRTÉNÉSZEK FIATAL NEMZEDÉKÉNEK PÁRBESZÉDE. EDS. OTČENÁŠOVÁ, SLÁVKA – ZAHORÁN, CSABA. KOŠICE : UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA, 2012. 116 S. ISBN 978-80-7097-944-0.

Dvojazyčný zborník predstavuje príspevky, ktoré odzneli na medzinárodnom vedeckom seminári mladých slovenských a maďarských historikov usporiadanom pod záštitou Ministerstva zahraničných vecí SR, Katedry histórie Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach a Maďarského inštitútu v Bratislave. Seminár sa konal v dňoch 24. – 25. novembra 2011 v Bratislave. Publikácia vznikla vďaka podpore zo strany MZV SR pre projekt č. 30/2011 *Hľadanie spoločného jazyka o spoločnej minulosti: dialóg mladej generácie slovenských a maďarských historikov*. Gestorom projektu bolo oddelenie susedských štátov (POSU) v spolupráci so sekciou európskych a globálnych záležitostí (EUGO) MZV SR.

Zborník obsahuje práce mladých historikov a študentov histórie, ktorí sa vo svojich výskumoch zaoberajú okrem iných problémov aj otázkami interpretácií slovensko-maďarských vzťahov. Zostavovatelia zborníka Slávka Otčenášová z Katedry histórie FF UPJŠ v Košiciach a Csaba Zahorán z Maďarského inštitútu v Bratislave v úvode zborníka nazvanom *Stretnutie* vyjadrujú svoje presvedčenie, že „... najdôležitejšími hodnotami v práci historika nie sú konkrétne témy, ale skôr spôsob, akým pristupuje ku skúmaniu dejín a ako minulosť interpretuje širšiemu publiku. Táto záležitosť naberá na vážnosti najmä vtedy, keď ide o vytváranie obrazu tých druhých.“ Podotýkajú, že je „... nevyhnutné, aby sa mladí slovenskí a maďarskí historici spoznávali, aby prekonávali vzájomné stereotypy, ktoré vznikajú a rozvíjajú sa na základe politickej instrumentalizácie národnej minulosti a aby hľadali spoločný dialóg, ktorý prispeje k nášmu lepšiemu súžitiu v tomto malom regióne“ (s. 9), čo vyjadruje aj ústrednú myšlienku celého projektu, ktorého cieľom bolo založiť platformu pre rozvoj ďalšieho medzinárodného dialógu mladých vedcov o minulosti slovensko-maďarských vzťahov a ich súčasných interpretáciách.

Zborník je rozdelený na štyri kapitoly. Prvá kapitola pod názvom *Vytváranie historických mýtov a vzájomných stereotypov* obsahuje dva príspe-

pevky. Slávka Otčenášová prostredníctvom analýzy československých a slovenských učebníc dejepisu pre základné a stredné školy poukazuje v štúdiu nazvanej *Obraz Maďarov v československých a v slovenských učebniciach dejepisu pre základné a stredné školy vydávaných v rokoch 1918 – 1989* na politickú motiváciu reprezentácií minulosti, ktorá prispieva k vzniku a formovaniu mýtov a stereotypov o sebe i druhých. Ágnes Tamás vo svojom príspevku *Reprezentácia slovensko-maďarských vzťahov v 2. polovici 19. storočia na stránkach zábavných časopisov* skúma vzájomné predsudky, ktoré majú o sebe Slováci a Maďari prostredníctvom stereotypov objavujúcich sa na stránkach humoristických časopisov z druhej polovice 19. storočia.

Druhá kapitola zborníka má názov *Nové výzvy starých interpretácií v slovenskej a v maďarskej historiografii*. József Demmel v príspevku *Možnosti interpretácie životnej dráhy. O Ludovítovi Štúrovi* predstavuje cieľ svojho širšie postaveného výskumu – načrtnutie portrétu významného slovenského národného buditeľa – a to za pomoci najnovších výsledkov historického výskumu a spôsobom odlišným od tradičných slovenských aj maďarských naratívov. Ivana Škulecová vo svojom príspevku pod názvom *Elena Maróthy-Šoltéssová a Hana Gregorová a ich vzťah k maďarizácii na príklade ich vybraných literárnych diel* analyzuje vzťah vybraných predstaviteľiek slovenskej inteligencie k fenoménu maďarizácie prostredníctvom rozboru ich publikovaných literárnych prác. Mátyás Erdélyi sa vo svojej štúdiu *Pomaďarčovanie mien a maďarstvo: niekoľko slov o reakciách na pomaďarčovanie mien* zaoberá charakteristickým javom dualistického Uhorska – pomaďarčovaním mien a jeho percepciou ako nástroja na zmenu identity. Alica Kurhajcová sa v štúdiu *Medzi centrom a perifériou: náčrt procesu identifikácie sa s ideami milénárnych osláv v mestách Zvolenskej župy (1896)* venuje milénárnym oslavám, ktoré maďarská liberálna vláda v spolupráci s opozíciou usporiadala v roku 1896 pri príležitosti tisícročia zaujatia vlasti a vzniku Uhorska a ich odozve v mestách Zvolenskej župy, pričom sa snaží čitateľa viesť k uvedomeniu si zložitosti vtedajšej doby, situácie, vzťahov a ľudskej stránky dejín.

Tretia časť zborníka sa venuje témam, ktoré zostavovatelia označili spoločným názvom *Zvädzanie súbojov o identitu v multikultúrnom prostredí očami mladých historikov*. Nikola Regináčová vo svojom príspevku *„Obyvateľstvo Košíc v číslach“ (podľa štatistických sčítaní a vy-*

braných štatistických dokumentov v priebehu 19. storočia do roku 1938) podáva obraz vývoja vykonávania populačných cenzov, ktoré sú cenným zdrojom informácií o údajoch obyvateľov miest, obcí a krajín. Tibor Kómíves sa vo svojom príspevku *Jazyková štruktúra rady mesta Košíc počas revolučných rokov 1848 – 1849* sústreďuje na zmeny v úradnom jazyku, ktoré sa odohrali uprostred 19. storočia v hornouhorských Košiciach, v tej dobe charakteristických jazykovou a kultúrnou pestrosťou. Ladislav Gergely sa vo svojom príspevku *Mestská správa v Košiciach a jej činnosť na začiatku prvej svetovej vojny* venuje okolnostiam prechodu mesta Košíc z jedného štátneho útvaru do druhého, ako aj štruktúre a fungovaníu mestskej správy v posledných rokoch existencie monarchie. *Portrét Nácka: Kolektívna identita v banských mestách za prvej Československej republiky* je príspevkom Mirona Breznoščáka, v ktorom sa autor venuje komplikovaným premenám kolektívnej identity v šiestich vybraných mestách na strednom Slovensku za prvej Československej republiky v rokoch 1918 – 1938. Štúdia Veroniky Gayer *Maďarské menšinové aktivity na východnom Slovensku počas medzivojnového obdobia* prezentuje aurorkin výskum zameraný na činnosť dvoch maďarských intelektuálov na východnom Slovensku v medzivojnovom období. Prostredníctvom ich aktivít sa autorka snaží načrtnúť, akým spôsobom bola organizovaná maďarská menšina v Československu v kontexte rivality dvoch centier budujúcich štátne a národné štruktúry v rámci národných štátov (Praha) a nad ich rámec (Budapešť).

Štvrtá časť zborníka predstavuje nové témy a nové prístupy komparatívneho spoločensko-vedného výskumu. Príspevok Márie Tömösváryovej *Znovuobjavenie viery v Boha. Otázka, či odpoveď? Perspektívy obnovy religiózneho života v semi-židovských rodinách v Maďarsku a na Slovensku z historického pohľadu. (O začínajúcom výskume)* prináša pohľad na autorkine plány budúceho interdisciplinárneho prístupu v hľadaní súvislostí medzi prežitím holokaustu a z tejto historickej skúsenosti vyplývajúcou zmenou vzťahu k viere. Mátyás Binder v príspevku *Rómska národná myšlienka vo východnej Európe so zreteľom na vývoj tohto procesu v Maďarsku a na Slovensku. Náčrt* predstavuje svoju pripravovanú dizertačnú prácu zameriavajúcu sa na procesy etnickej mobilizácie Rómov vo východnej Európe s využitím komparatívnej perspektívy. Csaba Zahorán pripravil príspevok pod názvom *Strážcovia národa – komparatívny výskum interetnických vzta-*

hov v Komárne (Slovensko) a v Sfântu Gheorghe (Rumunsko), v ktorom predstavuje svoj súčasný výskum zameraný na špecifický prípad spoločenského usporiadania, keď je väčšinový národ v postavení menšiny. Autor sa pokúša o komparatívny pohľad na slovensko-maďarské a rumunsko-maďarské spoluzítie v regiónoch južného Slovenska a centrálneho Rumunska (Sikulska), kde maďarská menšina tvorí miestnu väčšinu.

Zborník je sondou do súčasného chápania slovensko-maďarských vzťahov v dejinách rozšíreného medzi mladými slovenskými a maďarskými historikmi. Je viditeľné, že mladí autori sú ovplyvnení najmä jednotlivými národnými historiografiami a ich práce v podstatnej miere odzrkadľujú mainstreamový historiografický kánon rozšírený či už v maďarskej alebo v slovenskej historickej vede. Na druhej strane je však v ich prácach zrejme aj úsilie smerujúce k vyrovnávaniu sa s tradičnými národnými historiografiami a k nazeraniu na minulosť novou optikou snažiacou sa o pochopenie existencie odlišných interpretácií národných dejín a slovensko-maďarských interakcií v dejinách. Je potešujúce, že tento zborník neostal poslednou aktivitou v rozvoji dialógu mladých slovenských a maďarských historikov vychádzajúceho z Katedry histórie FF UPJŠ a že v súčasnosti väčšina autorov prác publikovaných v tomto zborníku pripravuje v spolupráci s ďalšími mladými slovenskými a maďarskými historikmi novú publikáciu s pracovným názvom *An alternative history guide – multicultural Košice 2013*, ktorá vzniká pri príležitosti vymenovania mesta Košice za európske hlavné mesto kultúry v roku 2013 a snaží sa o prezentáciu dejín Košíc v ich multikultúrnej komplexnosti.

Bernadeta Fabová

BITKA PRI ROZHANOVCIACH V KONTEXTE SLOVENSKÝCH A UHORSKÝCH DEJÍN. EDS. ULIČNÝ, FERDINAND – MAGDOŠKO, DRAHOSLAV. KOŠICE : UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA, 2012. 356 S. ISBN 978-80-7097-954-9.

V dňoch 22. – 23. marca 2012 sa v priestoroch Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach konala konferencia organizovaná Katedrou histórie Filozofickej fakulty UPJŠ pri príležitosti 700. výročia bitky pri Rozhanovciach. Recenzovaný zborník príspevkov vydala Univerzita P. J. Šafárika v rámci edície *Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Šafarikianae* (24) v roku 2012 pod názvom *Bitka pri Rozhanovciach v kontexte slovenských a uhorských dejín*. Zostavovateľmi zborníka sú Ferdinand Uličný a Drahoslav Magdoško z Katedry histórie FF UPJŠ. Zborník má 356 strán, je rozdelený do šiestich tematických okruhov, za ktorými je umiestnená obrazová príloha. Rozsah jednotlivých príspevkov spravidla presahuje jeden autorský hárok.

Prvý tematický okruh pomenovaný *Kráľ, oligarchovia a cirkev v Uhorsku na začiatku 14. storočia* osvetľuje politické pozadie konfliktu a jeho dôsledky. Komplexne sa tejto problematike aj samotnej bitke venuje Ferdinand Uličný v príspevku *Vývoj politických vzťahov v Uhorskom kráľovstve, najmä na východnom Slovensku, v prvej polovici 14. storočia*. Miloš Marek v príspevku *Uhorské kráľovstvo na začiatku 14. storočia a misia pápežského legáta kardinála Gentilisa* zvyrazňuje dôležitosť podpory pápežskej kúrie Karolovi z Anjou a kardinálove úspešné pôsobenie v Uhorsku. Osudy členov rodu Omodejovcov v príspevku *Omodejovci - strojcovia bitky pri Rozhanovciach* predstavuje Dominik Blanár.

Uhorské vojenstvo a bitka pri Rozhanovciach je druhým tematickým okruhom so štyrmi príspevkami o stredovekom vojenstve. Autori aj za pomoci komparácie a interpretácie sekundárnych zdrojov informácií rekonštruujú výzbroj, výstroj, taktiku a početný stav vojsk. Ján Lukačka približuje vplyv a politicko-vojenské dôsledky spojenectva Omodejovcov s Matúšom Čákom prostredníctvom príspevku *Úloha expedičného zboru Matúša Čáka Trenčianskeho v bitke pri Rozhanovciach*. Obsahom príspevku Vladimíra Segeša *Hlavné črty uhorského vojenstva v období uhorského stredoveku* je uhorská legislatíva týkajúca sa vojenstva, fortifikácia a organizácia uhorských branných síl v 13. a 14. storočí. Tému vojenskej zbroje rozvíja v príspevku *Ochranná zbroj v Uhorsku do začiatku 14. storočia* Miroslav Huťka a o he-

raldický rozmer ju obohacuje Vladimír Čepela v príspevku *Výzbroj, výstroj a vojenská symbolika vojsk bojujúcich v bitke na Rozhanovskom poli pri Košiciach 15. júna 1312*.

Dva príspevky tvoriace osobitný tematický okruh *Šlachta – kariéra víťazov* sú venované Filipovi Drugetovi a Tomášovi zo Sečian, ktorí tvorili suitu kráľa Karola. V príspevku Djura Hardi *Zúčastnil sa Filip Druget bitky pri Rozhanovciach?* je popri odhade pravdepodobnosti jeho aktívnej účasti v bitke predstavená aj kariéra tohto talianskeho šľachtica a zakladateľa významného uhorského rodu. Monika Skalská v príspevku *Tomáš zo Sečian a jeho zásluhy v bitke pri Rozhanovciach* predstavuje osud ďalšieho z radu šľachticov, ktorí získali postavenie aj vďaka Anjouovcom.

Politické a hospodárske dôsledky vojenskej a diplomatickej podpory panovníkom z rodu Anjou zo strany miest v severovýchodnej časti Uhorska analyzujú príspevky vo štvrtom okruhu pod titulom *Východoslovenské mestá a Anjouovci*. Drahoslav Magdoško popisuje *Prezatie budinských výsad Košicami v roku 1347* a s dôrazom na historický kontext upozorňuje na problémy, ktoré vznikajú pri doslovnej interpretácii prameňov. *Vývoj vzťahov uhorského panovníka a mesta Prešov do polovice 14. storočia* analyzuje Ferdinand Uličný ml., ktorý na základe získaných hospodárskych a politických výhod pre Prešov v neskoršom období predpokladá aktívnu podporu Karola Róberta zo strany prešovských mešťanov v roku 1312. Vzťahu Anjouovcov a mesta Bardejov sa venuje Mária Fedorčáková v príspevku *Bardejov za vlády Anjouovcov*. Autorka sa zaoberá mestskými výsadami udelenými Bardejovu za vlády týchto panovníkov a na ich základe poukazuje na hospodársky a spoločenský rozvoj mesta v 14. storočí.

Spišské mestá Levoča, Kežmarok, Podolínec, Stará Lubovňa, Spišská Nová Ves a Spišská Sobota sú obsahom príspevku Karin Fábrovej, ktorá na ich príklade poukázala na *Právny a hospodársky vývoj významných spišských miest v období Anjouovcov*. Tento vývoj odrážal pozitívny vzťah Anjouovcov ku spišským Sasom, ktorí zasiahli aj do bitky pri Rozhanovciach. Túto skutočnosť dokladá aj príspevok Anny Safanovičovej *Dopad bitky pri Rozhanovciach na spišské mestá*, ktorá sa venuje spišským mestám vo všeobecnosti.

Príspevky venované talianskemu kultúrnemu vplyvu a dôsledkom prepojenosti rodu Anjou s Uhorskom v heraldickej oblasti sú súčasťou piateho okruhu *Nové vplyvy – umenie a heraldika*. Nástennú maľbu korunovácie Karola Róberta z Anjou v katedrále sv. Martina v Spišskej

Kapitule prezentuje Ľuboslav Hromják v širšom cirkevno-politickom kontexte a s prihliadnutím na spišské reálie v príspevku *Bitka pri Rozhanovciach a jej vplyv na nástennú maľbu v katedrále v Spišskom Podhradí*. Miroslav Čovan v príspevku *Nové epigraficko-paleografické zistenia o činnosti talianskych majstrov z anjouovského umeleckého okruhu na území východného Slovenska* na základe umelecko-historického a epigrafického rozboru nástennej maľby v kostole sv. Jakuba vo Veľkom Šariši, kalicha zo Sabinova a relikviáru zo Spišskej Novej Vsi analyzuje dobový taliansky umelecký vplyv v danom regióne. Vzájomná interakcia a preberanie heraldických motívov Anjouovcov a štátneho znaku Uhorska je témou príspevku *Erb Uhorska v heraldike Reného z Anjou* od autorky Éva Gyulai a príspevku Adriána Džugana *Uhorskí Anjouovci vo svetle erbov a pečatí s podtitulom Vplyv cudzích elementov na vývoj uhorskej heraldiky*.

Zborník uzatvárajú príspevky zaradené do tematického okruhu s názvom *Pozoruhodnosti doby*. Na príklade niektorých listín z konca 14. storočia sa problematikou kritického posúdenia opisov bitiek zaoberá Szilárd Süttő v príspevku *Narácie uhorských listín 14. storočia s opismi bitiek. K otázke ich dôveryhodnosti*. František Oslanský v príspevku *Šľachta ostrihomského arcibiskupa na prelome 13. – 14. storočia* približuje proces dotvárania politicko-právneho postavenia privilegovaného obyvateľstva na panstvách arcibiskupstva. Ladislav Župčán sa vo svojom príspevku *Platforma Košického hradu v dejinách Abovska – Turnianskej stolice* zaoberá dlho diskutovanou témou identifikácie košického hradu, ktorej sa vo svojich príspevkoch v zborníku dotkli viacerí autori. Na Košice zamerala pozornosť aj Ladislav Tajták, ktorý s odkazom na prameň a práce historikov vo svojom príspevku *Kde sa odohrala známa bitka medzi kráľom Karolom I. a Omodejovcami* navrhol, aby sa v užšom kruhu povolaných historikov potvrdilo presné miesto tejto významnej bitky. Príspevok otvára otázku lokácie bitky tak symbolicky uzatvára zborník vedeckých príspevkov venovaných jednej z najvýznamnejších udalostí v dejinách Uhorska.

Peter Fedorčák

KOŠICE A DEJINY – DEJINY KOŠÍC.

ED. ŠTEFAN ŠUTAJ. KOŠICE : UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH, 2011. 206 S. ISBN 978-80-7097-910-5.

Mesto Košice či už ako súčasť Uhorska, alebo v rámci slovenských dejín zastávalo vždy významné politické i kultúrno-historické postavenie a zasluhuje si primeranú pozornosť zo strany historikov. S cieľom zmapovať súčasný stav vedeckej produkcie k dejinám Košíc a načrtnúť možné perspektívy ďalšieho výskumu sa v septembri 2010 uskutočnila prvá vedecká konferencia k dejinám Košíc zorganizovaná Katedrou histórie Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Príspevky prezentované na tejto konferencii vyšli ako súčasť zborníka s rovnomeným názvom *Košice a dejiny – dejiny Košíc*.

Obsahovú stránku zborníka tvorí 23 príspevkov, prinášajúcich historiografickú reflexiu kľúčových slovenských historických prác a archívnych fondov k dejinám mesta Košice.

Úvodný príspevok organizátora konferencie a zároveň zostavovateľa zborníka Štefana Šutaja *Dejiny Košíc – perspektívy výskumu a možnosti prezentácie výsledkov výskumu* poskytuje všeobecný prehľad a hodnotenie doterajšieho vedeckého bádania zaoberajúceho sa dejinami Košíc v jednotlivých historických obdobiach i načrtnutie bielych miest v historickom výskume košických dejín. Príspevok zároveň približuje inštitucionálne zázemie v Košiciach vytvárajúce možnosti systematického bádania regionálnych dejín i možné perspektívy výskumu košických dejín so zreteľom na založenie Katedry histórie na FF UPJŠ v Košiciach.

Ferdinand Uličný v druhom príspevku *Dejiny Košíc 1 (do začiatku 18. storočia)*, reaguje na absenciu vedeckého spracovania dejín Košíc vo forme syntézy a podáva návrh predmetovej, obsahovej i časovej štruktúry perspektívne plánovanej vedeckej monografie k dejinám Košíc, konkrétne k prvému zväzku, zahrňujúcemu dejiny Košíc do začiatku 18. storočia.

Nasledujúce príspevky zoradené v chronologickom poradí poskytujú prehľad odbornej literatúry a archívnych fondov k jednotlivým obdobiam dejín mesta.

K príspevkom mapujúcim najstaršie obdobia vývoja Košíc patrí článok Márie Lamiovej-Schmiedlovej, ktorý približuje dejiny archeológie v Košiciach v kontexte vývoja a organizácie archeologického bádania na východnom Slovensku po roku 1918. Rovnako tiež príspevok Ľubomíry

Kaminskej *Najstaršie dejiny územia Košíc – osídlenie v dobách kamenných* opisujúci osídlenie územia Košíc od paleolitu po eneolit i práca Eleny Miroššayovej približujúca vývoja územia dnešných Košíc v dobe železnej s názvom *Územie dnešných Košíc v období od 8. storočia pred Kr. po prelom letopočtu*.

Ďalšie príspevky podávajú v chronologickej následnosti historiografický prehľad dejín Košíc v stredoveku a novoveku. Henrieta Albertová vo svojom príspevku *Mesto Košice vo svetle najstarších historikov a kronikárov* predkladá náčrt vývoja názorov vybraných najstarších historikov a kronikárov na tri tematické okruhy, ktorými sa historici v minulosti i v súčasnosti zaoberajú v súvislosti so vznikom mesta Košice. Zároveň prikladá porovnanie s výsledkami historických a archeologických výskumov druhej polovice 20. storočia. Na spracovanie slovenskej i maďarskej historiografie k stredovekým dejinám Košíc sa zameral Drahoslav Magdoško a Peter Fedorčák poskytuje stručný prehľad o vývoji Košíc v 16. - 18. storočí, doplnený početným súpisom literatúry orientujúcej sa na spomenutú problematiku. Podobný prehľad vývoja mesta Košice, ako sídla Abovsko-turnianskeho komitátu prináša vo svojom príspevku Erik Štenpien.

Na historiografiu k dejinám mesta Košice v 19. a 20. storočí sú orientované nasledujúce príspevky Ladislava Tajtáka, Petra Švorca, Milana Olejníka a Timey Verešovej. Ladislav Tajták podáva náčrt dejín Košíc v období od polovice 19. storočia do roku 1918. Stručne oboznamuje čitateľa s vývojom Košíc v čase revolučných rokov 1848/1849, v období Bachovho absolutizmu a provizória i v čase priemyselnej revolúcie, nástupu robotníckeho hnutia až po dejiny Košíc v počiatkoch Československa vrátane otázky vývoja národnostných pomerov. Príspevok Petra Švorca *Košice a začleňovanie Slovenska do nového štátu 1918-1919* podáva stručný obraz o vývoji Košíc v kontexte zložitých okolností začleňovania Slovenska do Československej republiky v rokoch 1918 – 1919 s prihliadnutím na etnickú štruktúru Košíc. Etnickej otázke Košíc sa dotkol i Milan Olejník, ktorý vo svojom príspevku *Odras politických, kultúrnych a spoločenských aktivít maďarskej minority (v prvom decéniu ČSR) v dokumentoch fondov Štátneho archívu v Košiciach* prináša prehľad archívnych fondov košického štátneho archívu, ako zdroja poznania politických, hospodárskych, kultúrnych i spoločenských pomerov v predmníchovskej Československej republike. Analýzu súčasného stavu výskumu dejín Košíc

v rokoch 1938 – 1945 poskytuje vo svojom príspevku Timea Verešová.

Všeobecný prehľad odbornej literatúry a archívnych fondov k dejinám Košíc je v zborníku doplnený o viacero príspevkov poskytujúcich historiografickú analýzu k vybraným problémom úzko súvisiacich s dejinami mesta, predovšetkým k problematike dejín školstva v Košiciach. Rozbor slovenskej odbornej literatúry ku košickému školstvu v medzivojnovom období prináša príspevok Alžbety Bojkovej. Autori Henrich Hrehor a Mária Ďurková podávajú opis vzniku i pôsobenia Československého štátneho reálneho gymnázia v Košiciach v rokoch 1918 – 1938. Ďalší článok Slávky Otčenášovej s názvom *Košice ako symbol národnej identity v slovenských a maďarských učebniciach dejepisu po roku 1918* prezentuje úlohu mesta Košice v historickej pamäti, približuje vybrané problémy národných dejín v historických naratívoch prezentovaných študentom a žiakom na slovenských i maďarských školách, ktoré sa spájajú s Košicami. Zároveň v rámci príspevku poukazuje na odlišné formy interpretácie vybraných naratívov v období od roku 1918 po súčasnosť. Otázka dejín školstva a slovenských spolkov v Košiciach v rokoch 1938 – 1945 je predmetom príspevku Evy Vanečkovej, ktorý poskytuje prehľad archívnych prameňov a odbornej literatúry k danej problematike. Rozbor sekundárnych prameňov i archívnych fondov uložených v archíve v Košiciach k problematike slovenských košických spolkov v prvej polovici 20. storočia spracovala Ivana Škulecová.

Príspevok Vojtecha Kárpátyho prináša analýzu slovenskej odbornej literatúry a archívnych fondov zameraných na regionálnu vojenskú históriu na území Košíc a dejiny bezpečnostno-represívnych zložiek štátneho aparátu pôsobiacich v Košiciach v období od roku 1918 do roku 1945 v príspevku *Armáda, polícia a žandárstvo v Košiciach 1918 – 1945*.

Osobitne sa v zborníku František Šimon dotýka otázky dejín medicíny v Košiciach, Marián Gladiš problematiky k dejinám košických médií a mediálnej komunikácie v košickom regióne a Štefan Eliáš hodnotí a vyzdvihuje niektoré vybrané problémy košických dejín. Záverečný príspevok Cyrila Hišema prezentuje stav a perspektívy výskumu dejín Rímskokatolíckej cirkvi v Košiciach.

Zborník Košice a dejiny – dejiny Košíc zahŕňa široký záber vedeckých prác zaoberajúcich sa dejinami Košíc. Jednotlivé príspevky vytvárajú priestor pre ďalšie odborné využitie a môžu sa

stať solídnym východiskom k ďalšiemu historickému výskumu vo viacerých obdobiach i problematikách dejín Košíc.

Zuzana Tokárová

KOŠICE – INŠTITUCIONÁLNA ZÁKLADŇA KULTÚRY, ŠKOLSTVA A VEDY. EDS. AMBRUŠOVÁ, URŠULA – FEDORČÁK, PETER. KOŠICE : UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH, 2012. 230 S. ISBN 978-80-7097-992-1.

Významné jubileum dosiahlo v uplynulom roku 2012 Východoslovenské múzeum v Košiciach – už 140 rokov od založenia. Úctyhodné výročie sa stalo prirodzenou príležitosťou pre bilancovanie minulosti, a to nielen múzea, ale aj ostatných inštitúcií, ktoré pozdvihovali kultúru obyvateľov mesta. Preto Východoslovenské múzeum spoločne s Katedrou histórie Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika zorganizovali na jeseň 2012 konferenciu zameranú na takto koncipovanú tému. Štúdie a články z nej boli nedávno publikované v predstavovanom zborníku. O ich obsahu sa môže čitateľ tohto čísla časopisu *Mesto a dejiny* v krátkosti dozvedieť tiež prostredníctvom správy z konferencie.

Dejiny i prítomnosť košických kultúrnych inštitúcií približujú v zborníku zväčša tí najpopulárnejší – vedúci, zamestnanci ale aj iní historici. Tak po úvode z pera Štefana Šutaja (Katedra histórie FF UPJŠ) je venovaný nosný záujem jubilujúcemu múzeu: *Archeológia v dejinách Východoslovenského múzea* (Dáriuš Gašaj), *Východoslovenské múzeum na začiatku a na konci druhej svetovej vojny* (Gabriel Vizslay), *Výstavná činnosť Východoslovenského múzea v obraze dobovej tlače (20. roky 20. storočia)* (Ján Kovačič). Pozornosť upútala aj *Muzeálna slovenská spoločnosť a východné Slovensko* (Ladislav Tajták).

Natrvalo sa pritom do úspešnej minulosti múzea zapísali viaceré osobnosti. Práve dvoch takýchto významných mužov približujú príspevky, ktoré pôvodne neodznili na konferencii, ale stali sa prínosnou časťou zborníka: *Dr. Imrich Henszlmann – filantrop, vedec, priekopník dejepisu umenia a jeden zo zakladateľov Hornouhorského muzeálneho spolku v Košiciach* (Uršula Ambrušová), a *Dr. Emil Petách – priekopník vedeckej numizmatiky na východnom Slovensku* (Katarína Zozuláková). Rok 2012 zároveň predstavoval nedožitú storočnicu ďalšej dôležitej osobnosti, pripomenutej v *Centenárium PhDr.*

Michala Markuša, CSc. – prvého etnografa (Klaudia Buganová).

Neoddeliteľnou, a svojim zameraním nenahraditeľnou, súčasťou života minulých i súčasných Košičanov boli tiež ďalšie inštitúcie: *Slovenské technické múzeum v kontexte doby* (Eugen Labanič), *Archív mesta Košice v minulosti a dnes* (Mária Hajduová), *Štátny archív v Košiciach – minulosť a súčasnosť* (Milena Ostrolucká), *Minulosť a súčasnosť Štátneho archívu v Košiciach, pobočka Košice* (Diana Kunderová – Katarína Turčanová), *Štátna vedecká knižnica v Košiciach a jej postavenie v kultúrno-vzdelávacom procese spoločnosti* (Ján Gašpar), *Teatrálie k dejinám košického divadla. Rekognoskácia výskumného terénu so zameraním na obdobie do roku 1918* (Peter Himič – Pavol Hrehorčák).

Viacerí autori sústredili bádanie na priblíženie vzniku i rozvoja vysokoškolského štúdia: *Košická univerzita – počiatky vysokého školstva v Košiciach* (Peter Fedorčák), *Vysoké školstvo v Košiciach medzi rokmi 1939 – 1945 v kontexte univerzitnej tradície mesta a možnosti slovenského vzdelávania* (Tomáš László), *Technické vysokoškolské vzdelávanie v Košiciach – historická príležitosť pre rozvoj regiónu* (Juraj Sinay), *Dejiny Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach od založenia po súčasnosť* (Ružena Parová), *Prírodovedecká fakulta UPJŠ v Košiciach – 50 rokov vedeckého bádania a výchovy prírodovedcov* (Pavol Mártonfi). Napokon, tunajší vedecký výskum formovala i formuje takisto *Slovenská akadémia vied a rozvoj vedy v Košiciach* (Mária Ďurkiovská – Marián Gajdoš).

Zborník teda široko mapuje pôsobnosť najdôležitejších dodnes fungujúcich štátnych inštitúcií v Košiciach za posledné jeden a pol storočie, no v prípade univerzity už v 17. – 18. storočí. Publikácia tak poskytuje cenný a ojedinelý sumár informácií v danej problematike. Nepochybné pomôže prípadnému ďalšiemu bádaniu minulosti skúmaných organizácií ako aj ich spoločenskej úlohy v meste.

Drahoslav Magdoško

Z DEJÍN MESTA PREŠOVA A JEHO OBYVATEĽOV
(OSOBNOSTI – UDALOSTI – PAMIATKY).

ZOST. M. DOMENOVÁ. PREŠOV : ŠTÁTNA VEDECKÁ
KNIŽNICA V PREŠOVE, 2012. 142 S.
ISBN 978-80-85734-98-0.

Štátna vedecká knižnica v Prešove vydala v roku 2012 nekonferenčný zborník s názvom *Z dejín mesta Prešova a jeho obyvateľov (osobnosti – udalosti – pamiatky)*, ktorý, ako už z názvu vyplýva, mapuje zaujímavé udalosti, pamiatky i osobnosti prešovského života od stredoveku až po 20. storočie. Ako píše editorka zborníku v predslove, vydanie zborníka je späté s dvoma významnými výročiami – v roku 2012 si mesto Prešov pripomenulo 765. výročie prvej písomnej zbierky a rovnako jubileom sa môže pochváliť aj Štátna vedecká knižnica, keďže rok 2012 pre ňu znamenal 60. výročie jej zriadenia. Kompozične je práca rozdelená na 3 tematické celky. Prvá časť je venovaná osobnostiam (je v nej i najviac príspevkov), nasledujú udalosti a zborník uzatvára časť, ktorá analyzuje prešovské pamiatky. Okrem týchto častí je zborník opatrený i formálnymi náležitosťami, akými sú obsah či anglické resumé. Väčšina príspevkov je obohatená i o obrazovú prílohu.

Sekciu Osobnosti otvára príspevok Jána Džujka *Alexander Duchoň – redaktor a vydavateľ* (s. 8-25), v ktorom sa autor venuje tejto významnej osobnosti medzivojnového Prešova od jeho študijných začiatkov, cez udalosti späté s vyhlásením Slovenskej republiky rádom 16. júna 1919, jeho politickú no i kultúrnu a hospodársku angažovanosť v rámci mesta i regiónu. Príspevok opisuje činnosť Alexandra Duchoňa ako redaktora a vydavateľa v spojitosti s týždenníkmi *Slovenská pravda* (1920 – 1938) a *Východný Slovák* (1922 – 1935). Štúdiá z pera Martina Pekára *Po prešovských stopách Fraňa Gibalu (k 100. výročiu narodenia)* (s. 26-42) sa venuje osobnosti akademického sochára Fraňa Gibalu (1912 – 1987), ktorý bol rodákom z Krajnej Poľany a väčšinu svojich tvorivých rokov prežil v hlavnom meste Slovenska, no s mestom Prešov bol predsa len spätý silným putom, čo dokladuje 30 Gibalových umeleckých diel, ktoré dodnes dotvárajú tvár mesta Prešov. V príspevku autor oboznámil čitateľa so študentskými rokmi F. Gibalu, fázami jeho umeleckého i osobného života, no a v neposlednom rade aj jeho najvýznamnejšími dielami. V poradí tretí príspevok nesie názov *Juraj Kostuk – Osobnosť prešovského hudobného života*. Jeho autorom je

Mikuláš Mušínska. Osobnosť etnomuzikológa, dirigenta a hudobníka Juraja Kostuka je výrazne spojená s mestom Prešov, kde prežil svojich 50 rokov. Tu pôsobil od roku 1948 ako učiteľ hudobnej výchovy na Ruskom učiteľskom ústave, neskôr na Slovenskej učiteľskej akadémii. Bol dirigentom súboru Šarišan a Okresného učiteľského spevokolu. V roku 1953 sa stal zakladateľom a umeleckým vedúcim 60-členného profesionálneho Ukrajinského súboru piesní a tancov v Medzilaborciach. V neskorších rokoch sa jeho meno spája s Poddukelským ukrajinským ľudovým súborom. Toto je iba čiastočný výpočet aktivít Juraja Kostuka – všestrannej osobnosti najnovších prešovských dejín. *Fedor Lazorič – Básnik nášho kraja* takto znie názov ďalšieho príspevku, ktorého autorom je Michal Roman. Autor v úvode opisuje zložitý spoločenský, jazykový a politický kontext východného Slovenska po vzniku Československej republiky (špecificky s ohľadom na rozvoj aktivít rusko-ukrajinského obyvateľstva), kde začal Fedor Lazorič svoju básnickú tvorbu. Michal Roman vo svojej štúdiu ďalej analyzuje jednotlivé životné štádiá básnika, vplyvy ktoré determinovali jeho tvorbu, jeho pedagogickú, redakčnú a publikačnú činnosť. Autor vyzdvihuje i kultúrno-spoločenský význam jeho tvorby smerom k rusínsko-ukrajinskému obyvateľstvu. Sekciu venovanú osobnostiam uzatvára príspevok od Lubice Babetovej – *Helena Rudlovčáková a jej miesto v slovenskej karpatistike*. Čitateľ sa v príspevku dozvie o vedeckej, pedagogickej i rozhlasovej činnosti doc. Heleny Rudlovčákovovej, ktorá ešte ako gymnazistka pôsobila v košickom štúdiu rozhlasového vysielania pre Podkarpatskú Rus, neskôr v Prešove ako redaktorka časopisu Prjašivščyna, a napokon učiteľka ruského jazyka a literatúry na Vyššej pedagogickej škole a Výskumnom kabinete ukrajistiky Univerzity P. J. Šafárika (1966 – 1984).

V rámci sekcie Udalosti sa nachádza jediný príspevok – *Prešov ako kúpeľné centrum stredoeurópskeho významu – nerealizovaná príležitosť na rozvoj mesta a regiónu* (s. 87-102). Autor Patrik Derfiňák tu prezentuje zaujímavú a stále aktuálnu tému kúpeľníctva vo vzťahu k mestu Prešov. Plánované kúpele celohorského významu mali byť umiestnené v lokalite Sigord a ich liečebnou prioritou mali byť dýchacie ťažkosti. Projekt, ktorý opisuje tento príspevok nebol v plnej miere realizovaný a jeho kompenzáciou boli lokálne kúpele v Solivare dokončené v roku 1914.

Záverečnú časť tvoria príspevky v sekcii Pamiatky. Ide o príspevok *Stará mestská škola v Prešove vo svetle objavov architektonicko-historického výskumu* (Darina Petranská) a *Kampanologické pamiatky rímskokatolíckych sakrálnych objektov v Solivare – významné doklady zvonolejárskeho remesla v Prešove* (Lukáš Rendek). Prvý z dvojice príspevkov analyzuje najnovšie poznatky architektonického a historického výskumu spojeného s renováciou budovy na Hlavnej ulici v Prešove v roku 2008. Vo svetle týchto najnovších výskumov bol objavený fragment kamenného gotického okna čo potvrdzuje, že budova existovala už v 15. storočí. V druhom príspevku opisuje Lukáš Rendek osud prešovských zvonov počas 1. svetovej vojny (i pred r. 1914, ktorý je označovaný ako rekviračný), kedy dochádzalo k ich rekvirácii na vojenské účely. Autor predostiera hypotézu, že iba 9 prešovských zvonov je pôvodných a venuje sa práve pôvodným zvonom v solivarských sakrálnych stavbách (z hľadiska epigraficko-kampanologických popisov).

Tento nekonferenčný zborník otvára i menej známe stránky histórie mesta Prešov, či už jeho osobností, udalostí alebo pamiatok vo svetle najnovších výskumov a preto je takáto iniciatíva veľmi vítaná a dôležitá.

Maroš Melichárek